

نباید برای اهل قلم مجازات قانونی وضع کرد

حسن انوشه*

نظر شما چه باید کرد؟

اکنون دیده می‌شود که در جلوی دانشگاه‌ها پایان‌نامه آماده می‌فروشند و آگهی می‌زنند که پایان‌نامه می‌نویسیم. حتی در کتاب هفته هم، این آگهی یک بار چاپ شد و در گزارش میراث هم موضوع ذکر گردید! یعنی دقیقاً کتاب‌سازی می‌کنند. یک پایان‌نامه را چهار یا پنج نفر استفاده کرده‌اند و چون مخزنی نیست که این پایان‌نامه را نگهداری کنند، فرد دیگری از این پایان‌نامه استفاده می‌کند. اکنون مشکل کاملاً آشکار شده و باید چاره‌ای اندیشید.

از نگاه شما راهی که بتوان با این موضوع مقابله کرد، چیست؟

اگر دایره نقد و انتقاد کتاب در جامعه فرهنگی و علمی کشور وسعت و رونق یابد، این افراد خودبه‌خود رسوا می‌شوند. متأسفانه در جای معتبری دیدم که کتابی را بدون ذکر مأخذ، چاپ می‌کنند. یعنی گیرنده مطالب، جای معتبری بوده است. من معتقدم آن‌هایی که اهل فرهنگ هستند، به این کار دست نمی‌زنند و آن‌هایی که این کار را می‌کنند، قطعاً کارشان پنهان نخواهد ماند.

برای این که این افراد شناسایی شوند، چه باید کرد؟ آیا نباید مرجعی باشد که به تخلفات این مؤلفان رسیدگی کند؟ این افراد شاید یکی دو کتاب را چاپ کنند، ولی توسط محققان شناسایی می‌شوند و کسب و کارشان از رونق می‌افتد و شناخت آن‌ها، کار نهادی مانند وزارت ارشاد نیست؛ بلکه کار اهل فرهنگ است که وقتی کتابی را خوانند، متذکر شوند و دست این آدم‌ها را رو کنند و وقتی دست این افراد رو شود، از جرگه اهل قلم کنار خواهند رفت. یا اگر بیرون نروند، سعی

به عقیده شما چرا در دوره جدید و با وجود پیشرفت تکنولوژی، برخی به سمت کتاب‌سازی رفته‌اند؟ چه راه‌هایی برای جلوگیری از گسترش پخته‌خواری‌ها پیشنهاد می‌کنید؟ در درجه اول باید یک مرجع قانونی وجود داشته باشد تا اگر حق کسی پایمال شد به آنجا مراجعه کند. اگر چند بار این کار تکرار شود، قطعاً کتاب‌سازی‌ها کم خواهد شد. من دیده‌ام یک نفر ۹۰ صفحه از کتاب فردی دیگر را بدون این که حتی یک واو را تغییر دهد، وارد کتاب خود کرده و مدعی شده کتاب خود اوست، در حالی که چنین نبوده و حتی زمانی که از او علت را جویا شدم، منکر شد. یک اتفاق دیگر که در کتاب‌سازی‌ها انجام می‌شود، این است که در این سی سال اخیر برخی ایرانی‌هایی که دست به قلم بودند، به هر دلیلی از ایران رفتند، اما کار خود را در آن طرف مرز ادامه دادند و برخی فکر می‌کنند چون دست آنها از کشور کوتاه است می‌توانند هر کاری را انتحال و سرقت کنند و کسی هم معترض نشود. در حقیقت اصلی‌ترین عوامل این معضل را باید در سودطلبی، طمع و شهرت‌طلبی افراد دانست. از نظر شما معضل کتاب‌سازی را در چند مقوله می‌توان گنجانند؟

یکی راه چسب و قیچی است، یعنی مطالب را عیناً از جای دیگر بگیرند و به نام خود منتشر کنند. دیگر این که مطالب یا مفهوم و محتوای یک مطلب را از جای دیگری بدون ذکر منبع نقل کنند.

در حال حاضر مشکل بزرگی در نظام آموزش عالی ما ایجاد شده و آن هم پایان‌نامه‌هایی است که به صورت کپی‌برداری تدوین می‌شود و سپس بی آن که ناشر بداند یا ممیزان ارشاد متوجه شوند، به صورت کتاب درمی‌آید. به

* سرپرست دانشنامه ادب فارسی

می‌کنند خود را اصلاح کنند.

در حوزه‌های تصحیح، برخی افراد برای شناخته شدن و شهرت، با دخل و تصرف در آثار افراد عالم و سرشناس آنها را به نام خود می‌کنند و چون کار تخصصی است کمتر کارشناسان به آن توجه می‌کنند. در این باب چه باید کرد؟ در این زمینه باید مطبوعات تخصصی از جمله نشریاتی مانند آینه میراث و گزارش میراث فعالیت بیشتری کرده، دست این افراد را رو کنند تا ناشران، این افراد را شناسایی و از گردونه بیرون کنند. البته ناشرانی هم هستند که به جای پرداخت حق تألیف از مؤلف و کتاب‌ساز پول می‌گیرند تا کتابش را منتشر کنند. این کارها در همه جای جهان انجام می‌شود و افراد سودجو به این کار دست می‌زنند.

شما در حوزه دانشنامه‌نویسی و دایرةالمعارف‌نویسی فعالیت‌های بسیاری را انجام داده‌اید. متأسفانه در این حوزه نیز این معضل بسیار دیده شده است. چه راهی برای کاهش پخته‌خواری در این عرصه پیشنهاد می‌کنید؟

در برخی دایرةالمعارف‌هایی که در ایران منتشر می‌شود، مطالبی را عیناً از جایی نقل می‌کنند و ذکر مأخذ نمی‌شود. به هر حال این کار به نوعی انتحال است و در برخی موارد مکان‌هایی که دست به این کار می‌زنند، معتبر هستند و به دنبال منافع مادی نیستند و شاید بتوان گفت این موضوع نوعی راحت‌طلبی و خودبزرگ‌بینی است، ولی اینها را مخاطبان و اهل فرهنگ متوجه می‌شوند. باید درباره کار این افراد هرچه بیشتر نقد نوشته شود و با آثار آنها برخورد شود. من زیاد موافق نیستم که جرم و جرمه گذاشته شود و باید به تذکر و نقد منصفانه بسنده کرد. در همین رابطه فرد معتبری مقاله‌ای نوشته و منبع را ذکر نکرده بود. من تذکر دادم ولی او انکار کرد؛ بنابراین مجبور شدم نقدی بر اثر با ذکر مشخصات نوشتیم و در مجله یادآور شدم که عیناً مطلب را از جای دیگر آورده است.

اما اگر قانون سخت‌گیرانه‌ای نباشد اثر مجدداً تجدید چاپ خواهد شد و به بازار نشر باز خواهد گشت. حال با این اوصاف تصور می‌کنید منشور اخلاقی می‌تواند عامل بازدارنده مفیدی در زمینه کتاب‌سازی باشد؟

من موافق منشور و قانون نیستم. این قوانین معمولاً تبعاتی دارد که به اصل کار لطمه می‌زند. یعنی مسئله دیگری ایجاد می‌شود که موضوعیتی با این مشکل ندارد. آسیب فرهنگی را

باید با روش فرهنگی درمان کرد.

دیدگاه شما درباره برخی مؤلفان که مقالات خود را در مطبوعات چاپ و بعد به صورت کتاب منتشر می‌کنند، چیست؟

ما چند کتاب‌ساز شاخص در ایران داریم که کارشان این است. مطالب را از جاهای دیگر جمع می‌کنند و در قالب کتاب به چاپ می‌رسانند، البته بعضی افراد باذوقی نیز هستند که بهترین را انتخاب می‌کنند و اعتقاد دارند انتخاب این مطلب کار خواننده را راحت می‌کند، اما بعضی این کار را نمی‌کنند و از صنعت چسب و قیچی استفاده کرده، آثار تکه‌تکه‌شان را تبدیل به یک کتاب می‌کنند.

مرحوم جلال‌الدین همایی کتابی دارد با عنوان مختاری‌نامه که شصت سال بر روی این کتاب کار کرد تا به یک کتاب ۲۰۰ صفحه‌ای تبدیل شود. برخی افراد این‌گونه بر روی کتاب‌ها کار می‌کنند و برخی دیگر پخته‌خوارند و سر سفره آماده دیگران می‌نشینند.

پس مهم‌ترین راهکار را برای جلوگیری از بروز مشکلی این چنینی نقد می‌دانید و معتقد هستید که مجازات قانونی نمی‌تواند کارساز باشد؟

بله، من معتقدم نباید برای این موضوع قانون وضع کرد. چون قانون تبعات دیگری دارد و به موضوعات دیگر آسیب می‌زند، ولی اگر اثر نقد شود، خودبه‌خود کنار می‌رود.

اگر بخواهیم مقایسه‌ای میان کتاب‌سازی در دوران فعلی با گذشته، داشته باشیم، به نظر شما چرا در دوران جدید این معضل افزایش یافته است؟

در گذشته نیز این اتفاق رخ می‌داد، با این تفاوت که تعداد عناوین کتاب بندرت به هزار عنوان در سال می‌رسید، ولی من شنیده‌ام که در این سال‌ها به هشتاد هزار عنوان هم رسیده است. من معتقدم در این سال‌ها کتاب‌هایی هستند که بسیار از کتاب‌های گذشته با کیفیت‌تر هستند، اما همه آثار نیز این‌گونه نیست. کسانی در این سی سال کار کردند، تجربه آموختند و از تجربه‌های دیگران استفاده کردند و کارهای بهتری خلق کردند، اما برخی کتاب‌سازی کرده‌اند. در این مورد نباید زیاد سخت‌گیری شود و اگر قوانینی وضع شود، ممکن است نتیجه معکوس دهد. ■

